

Makrokosmický a mikrokosmický oheň. Zduchovnění dechu a krve

Rudolf Steiner

Kolín, 10. dubna 1909

Úchvatným způsobem dokázal jeden z inspirovaných duchů novější doby, Goethe, vykreslit moc a sílu velikonočního znění zvonů. Vždyť Goethe před nás staví representanta usilujícího lidstva, Fausta, jak se dostal na samé hranice pozemského bytí, a ukazuje nám přece, že to jsou tóny Velikonoc, jas velikonočního svátku, co v srdci i tohoto člověka, který hledal smrt, je schopno myšlenku na smrt, podněcování k smrti, překonat.

Jak před nás staví Goethe tento vnitřní podnět velikonočního znění, tak pokračoval tento podnět celkovým vývojem lidstva. A když člověk v nepřiliš vzdálené budoucnosti pochopí obnoveným spirituálním prohloubením, jak svátky mají naši duši dostat do souvislosti se vším, co ve velkém světovém prostoru žije a tká, pak také v obnovené podobě budeme v těchto dnech začátku jara cítit duši rozšířenou, aby pochopila, jak zřídla spirituálního života nás mohou vykoupit z života materiálního, z tísně bytí poutaného ke hmotě.

Přímo v době Velikonoc se bude lidská duše učit nejsilněji pociťovat, co je schopna vlévat do duše neotřesitelná důvěra v to, že v nejhlubším nitru člověka sídlí zřídlo věčného, božského bytí, zřídlo, které nás vyproští z veškeré tísně a nechá nás, aniž bychom se sobě ztratili, sjednotit se se zdrojem univerzálního bytí, v němž každého času povstaneme, jsme-li s to vzchopit se osvícením k jeho poznání. Ničím jiným a ničím menším není, co naplňuje vlastní podstatu velikonočního svátku, než zevním znakem toho nejhlubšího, co mohlo lidstvo prožít, než zevním znamením nejhlubšího křesťanského mystéria. A tak je nám za dnešního svátku Velikonoc, jakoby zde v zevní slavnosti a v zevních svátečních úkonech stál symbol toho, co mohli lidé najít jen na počátku zemského vývoje, a co věděli jen v hlubinách svátých mystérií. Kde na Zemi národy slavily to, co nazýváme svátkem Velikonoc - a slavilo se to u starých národů v nejširších kruzích lidstva - všude to vidíme vykvétat ze svátých mystérií. A všude to vyvolává tušení a přesvědčení, že život v duchu je s to překonat smrt ve hmotě. Co také toto přesvědčení vždy lidské duši vštěpovalo, to se muselo ve starých časech zvěstovat z hlubin svátých mystérií.

Ale postupující vývoj lidstva spočívá právě v tom, že teď stále víc a více proniká navenek z toho, co je tajemstvím svátých míst, že moudrost svátých mystérií - nich míst proniká ven do celého lidstva a stane se v lidstvu všeobecným statkem. A tak nechť je dnešní a zítřejší svátek při jeho pozorování věnován pokusu znázornit, jak toto tušení, tento pocit, toto přesvědčení si v průběhu vývoje lidstva stále víc razí cestu a proniká ven z prastarého poznání do stále širších kruhů. Dnes chceme nahlédnout do minulosti, abychom byli schopni zítra říci, co cítí u tohoto svátku přítomná doba.

Poněvadž je svátek Velikonoc svátkem zmrtvýchvstání ducha lidstva, musíme se ovšem dnes ve svém nitru vzchopit k vážné úvaze, abychom mohli proniknout k takové moudrosti,

kteřá jistým způsobem je schopna vést vzhůru k nejvyšším výšinám duchovně-vědeckého nazírání.

Náš křesťanský velikonoční svátek je jen jedna z forem Velikonoc lidstva vůbec, a co mudrci lidstva měli říci z nejsilnějších a nejhlubších přesvědčení, z nejhlubších základů moudrosti o překonání smrti životem, to bylo vtajeno do symbolů velikonoční slavnosti. Všude u nich najdeme prvky k tomu, abychom si zjednali porozumění pro velikonoční slavnost, pro slavnost zmrtevýchvstání ducha. Jedna krásná, hluboce sahající orientální legenda nám vypráví toto:

Byl to velký učitel Orientu, Šákjamuni, Buddha, kdo obšťastnil krajiny Východu svou hlubokou moudrostí, která byla přinesena z prapůvodních zdrojů duchovního bytí a proto prožehnula srdce lidstva nejhlubší blažeností. Co bylo hluboce oblažující v srdcích lidstva, když člověk byl ještě schopen nahlížet do duchovního světa - do prastaré moudrosti o božsky-duchovních světech - to zachránil pro lidstvo až do pozdější doby Šákjamuni. Měl velkého žáka, a zatímco ostatní žáci více méně nechápali obsáhlou moudrost, kterou Buddha učil, Kášjapa - jak se jmenoval ten žák ji chápal. Byl jedním z nejhlubších zasvěcenců do této nauky, jedním z nejvýznamnějších následníků Buddhy. A legenda vypráví: Když se Kášjapa blížil smrti a měl pro svou zralost vejít do nirvány, vystoupil na příkrou horu a ukryl se v jeskyni. A v této jeskyni zůstalo jeho tělo po jeho smrti netrouchnivější a trvalo dál. Jen zasvěcenci věděli o tomto tajemství a kde tělo leží. Neboť na skrytém, tajném místě odpočívá toto nezetlelé tělo velkého zasvěcence Kášjapy. Ale Buddha předpověděl, že jednou přijde jeho velký nástupce, Maitréja-Buddha, obnovený velký učitel a vůdce lidstva, a když ten dojde k vrcholu onoho bytí, jehož má dosáhnout za pozemského života, pak vyhledá tuto Kášjapovu jeskyni, dotkne se svou pravou rukou neztrouchnivělé mrtvoly osvícence, a z nebe vyproudí dolů podivuhodný oheň, a v tomto ohni se zvedne z pozemského bytí do duchovního světa netrouchnivější tělo velkého osvícence Kášjapy.

Tak promlouvá velká legenda Orientu, pro Západ snad trochu nepochopitelná. Také ona mluví o zmrtevýchvstání, o vytržení z pozemského bytí, překonání smrti, které je přivoděno tím, že zemské síly rozpadu nic nezmohou nad protříbeným, pročištěným tělem Kášjapy, a když přijde velký zasvěcenec a dotkne se toho těla, že podivuhodný oheň je zvedne do nebeských sfér. A právě v tom, kde se tato legenda odklání od toho, co známe jak obsah západní, křesťanské zvěsti o Velikonocích, je možné dospět k hlubšímu porozumění velikonočnímu svátku. V takové legendě se ukrývá pramoudrost, které se můžeme blížit jen poněmáhlu. A tak bychom se mohli tázat: Proč tam Kášjapa-takjako Vykupitel, jak se nám praví ve velikonoční zvěsti křesťanské - není vítězem nad smrtí po třech dnech? Proč čeká neztrouchnivělé tělo orientálního zasvěcence po dlouhé časy, než je podivuhodným ohněm vytrženo do nebeských výšin?

Můžeme dnes dát jen slabě zaznít hloubce, která spočívá v takových věcech. Jen velice pomalu získáváme tušení moudrosti vyjádřené v takových legendách. Právě při těchto svátečních chvílích musíme se svými pocity zůstat v ostýchavé úctě opodál a teprve docela poněmáhlu se učit vzhlížet takovými svátečními slavnostmi k výšinám moudrosti. Neměli bychom chtít hned se svým přízemně racionalistickým rozumem pochopit, co je v takových legendách. Pravého pochopení se dosáhne, jen když se blížíme k těmto pravdám tak, že

nejprve učiníme své pocity a city způsobilými a zralými, než se přiblížíme k velkým pravdám, abychom pak uchopili ty velké pravdy v plném ohni a teple svými pocity.

Pro dnešní lidstvo zde existují dvě pravdy jako mocná světla na horizontě ducha, věštecká znamení, která jsou spolu úzce spřízněna. Dvě směrnice to jsou pro vyvíjející se, v duchu usilující lidstvo dnešního stupně vývoje.

Jako první znamení se zjevuje hořící trnitý keř Mojžíše a jako druhé znamení je oheň, zjevující se za blesku a hromu na Sinaji, jímž se Mojžíšovi zvěstuje: „Já jsem ten, který jsem já.“

Tato duchovní bytost, která se tenkrát Mojžíšovi zvěstovala, promlouvající v obou zjeveních, kdo to je?

Kdo chápe poselství křesťanství v duchovním smyslu, rozumí také slovům zvěstujícím, kdo je tato bytost, která se v trnitém keři a potom na Sinaji ze blesku a hromu zjevuje Mojžíšovi a staví mu před duši deset přikázání. Říká nám to sám pisatel Janova evangelia, že Mojžíš předem zvěstoval Krista Ježíše, a evangelista mu dává poukázat právě na ona místa, kde v hořícím trnitém keři a později v ohni na Sinaji se oznamuje mocnost, která se později nazývala Kristus. Žádné jiné božství se nemá představovat v tom, kdo říká Mojžíšovi sám o sobě: „Já jsem ten, který jsem já“, než Kristus.

Bůh, který se později objevil v lidském těle a před lidstvo postavil mystérium Golgoty, ten vládne neviditelně, sám sebe předem zvěstující v přírodním živlu ohně, v ohni hořícího trnitého keře a v ohnivém blesku na Sinaji. A jenom ten rozumí zvěstování Starého zákona, jenom ten rozumí Novému zákonu, kdo ví, že ten Bůh, jehož zvěstuje Mojžíš, je Kristus, který má putovat mezi lidmi. Tak se oznamuje Bůh, jenž má lidem přinést spásu, způsobem, jaký se nemůže spatřit v lidské postavě. Oznamuje se v ohnivém živlu přírody, neboť v tomto živlu Kristus žije. Čím je jeho božská podstata, to se oznamuje v nejrůznějších podobách. Celým starověkem vládne tatáž bytost, která pak viditelně vystoupila událostí v Palestině. Tak se ohlédnutím vracíme k Starému zákonu a ptáme se: Koho ve skutečnosti národ starohebrejský uctívá? Kdo je Bohem starého hebrejského národa?

- Příslušníci hebrejských mystérií to věděli: uctívali Krista; Krista spatřovali v tom, kdo pravil slova: „Řekni mému národu: „Já jsem ten, který jsem já!“

- Ale i kdyby to vše nebylo známo, ta skutečnost, že v našem cyklu lidstva se oznamuje Bůh v ohni, byla by pro toho, kdo nahlíží do hlubin tajemství přírody, dostatečně směrodatná, aby poznal, že božstvo hořícího trnitého keře a božstvo oznamující se na Sinaji, je totéž, které sem přichází z duchovních výšin, aby dokonalo mystérium Golgoty sestoupením do lidského těla. Neboť je tajuplná souvislost mezi ohněm venku vzniklým přírodními živly, a tím, co jako teplo pulzuje naší krví. Často se již zdůrazňovalo v naší duchovní vědě, že člověk je mikrokosmem, který se staví oproti velkému světu makrokosmu. Proto když k tomu správně přihlížíme, musí odpovídat to, co je v člověku z vnitřních dějů, zevním dějům v univerzu. Ke každému vnitřnímu ději musíme mít možnost najít odpovídající zevní děj. Chceme-li pochopit toho důležitost, musíme vstoupit do hlubokých šachet duchovní vědy. Zde se dotýkáme okraje hlubokého tajemství, velké pravdy, která dává odpověď na otázku: Co je ve velkém světě tím, co odpovídá v nás tajemství vzniku lidské myšlenky?

Člověk je jedinou skutečně myslící bytostí na naší Zemi. Svými myšlenkami prožívá člověk svět, který ho vede nad tuto Zemi ven. V té formě, v jaké se myšlenky v člověku rozněcují, neprožívá myšlenky žádná jiná pozemská bytost. Co v nás rozněcuje myšlenku, co se v nás odehrává, když námi prokmitne nejjednodušší anebo nejnádhernější myšlenka? Necháme-li myšlenky táhnout naší duši, působí v nás společně dvojí: naše astrální tělo a naše „já“. Fyzickým výrazem pro naše „já“ je krev. Fyzickým výrazem pro naše astrální tělo je náš nervový systém, to co nazýváme v našem nervovém systému životem. A nikdy by naše myšlenky neprobleskova-ly naší duši, kdyby nebylo toho spolupůsobení mezi „Já“ a astrálním tělem, nacházejícího svůj výraz ve spolupůsobení mezi krví a nervovým systémem. Něčím prapodivným bude jednou připadat lidské vědě budoucnosti, když dnešní věda hledá vznik myšlenky jen v nervovém systému. Původ myšlenky není pouze v nervech. Jen v živé souhře mezi krví a nervovým systémem je nám třeba spatřovat proces, který dává vzniknout myšlence.

Když naše krev, náš vnitřní oheň, a náš nervový systém, náš vnitřní vzduch, takto spolupůsobí, pak probleskne duši myšlenka. A vzniku myšlenky v nitru duše odpovídá v kosmu burácení hromu. Když oheň blesku se roznítí v masivech vzduchu, když oheň a vzduch ve vzájemné souhře vytvoří hrom, pak je to ve velkém světě tatáž makrokosmická událost, které odpovídá děj, kdy oheň krve a hra nervového systému se vybíjejí ve vnitřním hromu, který ovšem jemně a tiše a nevnímatelně pro zevní svět vyznívá v myšlence. Čím je blesk v mracích, tím je pro nás teplo naší krve, a vzduch se všim, co je v něm obsaženo z elementů v univerzu, odpovídá tomu, co táhne naším nervovým systémem. A jako blesk v protějšku k elementům vytváří hrom, tak vytváří protějšek krve a nervů myšlenku, která probleskuje duši. Pohlížíme ven do světa nás obklopujícího: vidíme kmitající blesk v tvárnostech vzduchu a slyšíme vybíjející se, burácející hrom. A pak pohlédneme do své duše a cítíme vnitřní teplo pulzující ve své krvi, a cítíme život táhnoucí svým nervovým systémem - pak pocítíme námi probleskující myšlenku a říkáme: Obojí je jedno a totéž.

Opravdu, je tomu skutečně tak! Neboť myslíme v sobě, a když hrom burácí na nebi, tak to není jen fyzicko-materiální jev. Tím je to pouze pro materialistickou mýtologii. Ale pro toho, kdo vidí materiální bytí protkávané a prožehované duchovními bytostmi, pro toho je pravdou a skutečností, když člověk pohlédne vzhůru a vidí blesk a slyší hřmění a říká si: Nyní přemýšlí Bůh v ohni, jak se nám musí ohlašovat. To je ten neviditelný Bůh, který protkává a prožehuje univerzum, který má své teplo v blesku a své nervy ve vzduchu a své myšlenky v burácejícím hromu. Ten mluvil k Mojžíšovi v hořícím trnitém keři a na Sinaji v ohni blesků. Stejně živly ohně a vzduchu, jež jsou v makrokosmu, jsou v mikrokosmu člověka krev a nervy. A jako v makrokosmu je blesk a hrom, tak jsou v člověku myšlenky. A Bůh, kterého viděl a slyšel Mojžíš v hořícím trnitém keři, jenž k němu mluvil v ohni blesků na Sinaji, ten se objevuje jako Kristus v krvi Ježíše z Nazaretu. V lidském těle Ježíše z Nazaretu se objevuje Kristus sestupující dolů do lidské podoby. Když ten myslí jako člověk v lidském těle, pak působí jako velký předobraz vývoje lidstva do budoucnosti.

Tak se setkávají oba póly vývoje lidstva: makrokosmický Bůh na Sinaji, oznamující se v hromu a ohni blesků, a tentýž Bůh mikrokosmický, vtělený v člověku z Palestiny.

Z nejhlubší moudrosti jsou vydolovány tato vznešená mystéria lidstva. Nejsou to vyprávěné legendy, ale hluboká pravda. Ale jsou pravdou tak hlubokou, že potřebujeme všechny prostředky duchovní vědy k odhalení tajemství, tuto pravdu obetkávajících. - A jakého podnětu se dostalo lidstvu tímto pro ně největším předobrazem, touto bytostí, která sestoupila a spojila se s mikrokosmickými obrazy elementů v lidském těle, touto bytostí Krista?

Obraťme ještě jednou náš pohled na zvěstování starých národů. Všechny staré národy, až do šeré minulosti poatlantské doby, dobře věděly, jak probíhá lidský vývoj. Všude, ve všech mysterijních školách se zvěstovalo, co dnes opět zvěstuje duchovní věda: že se člověk skládá ze čtyř článků - z těla fyzického, éterického, astrálního a „já“, ale že může vystupovat k vyšším stupňům svého bytí, když vlastní činností svého „já“ promění astrální tělo v duchovní „já“ - mañas. Éterické tělo promění v životního ducha - buddhi. A když fyzické tělo zduchovní v átman neboli v duchovního člověka. Toto fyzické tělo musí být poněmáhu produhovněno ve všech svých člancích, musí být v našem pozemském životě produhovněno tak hluboce, že co učinilo člověka člověkem, vproudění božského oděmu (dechu), že to bude zduchověno. A poněvadž zduchovění fyzického těla začíná zduchověním dechu, proto se nazývá proměněná, zduchověná fyzická tělesnost: átma neboli át- man — (*německy Atem-Atman; v češtině dech- duch*). Zvěstování Starého zákona říká, že člověk na počátku svého pozemského bytí obdržel dech života, a všechny prastaré moudrosti spatřovaly v tomto dechu života to, co musí člověk postupně zduchovnit. Všechny staré světové názory viděly velký, usilování hodný ideál v át- man, v tom, co dech natolik zbožšťí, že člověk bude províván spirituálním dechovým vzduchem.

Ale ještě více toho se musí na člověku zduchovnit. Má-li být zduchověno jeho fyzické tělo celé, musí se zduchovnit nejenom dech, ale i to, co je dechem neustále obnovováno, krev, výraz lidského „já“. Krev musí být uchopena podnětem dohánějícím k spiritualitě. Mystéria krve - ohně uzavřeného v člověku - připojilo křesťanství k starým mystériím. Stará mystéria říkají: Člověk na Zemi, jak žije v pozemské postavě, sestoupil z duchovních výšin do fyzicko-pozemské tělesnosti. Co činí jeho duchovní bytost, člověk ztratil. Zahalil se fyzickou tělesností. Ale musí zase zpět do duchovna, musí fyzickou schránku zase od sebe odvrhnout, vystoupit musí do duchovního bytí.

Dokud nebylo lidské „já“, mající svůj výraz v krvi, uchopeno podnětem přítomným na Zemi, dotud nemohla náboženství učit tomu, co se nazývá silou vykoupení lidského „já“. Tak se nám sděluje, jak vznešené duchovní bytosti, velcí avatarové, sestupují dolů a čas od času od času se vtělují do lidských těl, když lidé potřebují pomoci. Jsou to bytosti, jimž není třeba k jejich vlastnímu vývoji sestupovat do lidské tělesnosti, neboť svůj lidský vývoj dokončily v dřívějším světovém cyklu. Sestupují dolů, protože chtějí lidem pomáhat. Tak sestupuje čas od času, když lidstvo potřebuje pomoci, velký bůh Višnu do pozemského bytí. Jedno z takových ztělesnění boha Višnu je Krišna, který mluví o sobě samém, zřetelnými slovy, co je bytost ava- tara. Čím on je, říká sám v božské písni Bhagavadgíta. V ní máme nádherná slova, která vyslovuje Krišna, v němž žije jako avatar Višnu, sám o sobě: „Jsem duchem stvoření, jeho začátkem, jeho středem, jeho koncem; jsem mezi hvězdami Sluncem, mezi živly ohněm, mezi

vodami světovým mořem, mezi hady věčným hadem. Já jsem základ světa.“

Je nemožné zvěstovat vševládoucí božství krásněji, než se stalo v těchto slovech. Božstvo, spatřené Mojžíšem v živlu ohně, protkává a prožehuje svět nejen jako makrokosmické božstvo, ale nachází se také v nitru člověka. Proto žije bytost Křišnova ve všem, co nese lidskou tvář, jako velký ideál, k němuž se z nitra vyvíjí zárodek člověka. A když, jak usilovala moudrost starověku, může být dech člověka spiritualizován podnětem, který do sebe přijímáme z mystéria Golgoty, pak máme onen princip vykoupení skrze to, co žije v nás samých. Všichni avatarové vykupovali lidstvo silou shora, tedy tím, čemu dávali zářit dolů k Zemi z duchovních výšin. Ale avatar Kristus vykoupil lidstvo tím, co vzal ze sil samotného lidstva, a ukázal nám, jak síly vykoupení, síly k překonání hmoty se mohou najít duchem v nás samých.

Tak sám takový osvícenec jak Kášjapa, přestože spiritualizací svého dechu učinil své tělo netrouchnivějším, plné vykoupení najít nemohl. Netrouchnivější tělo musí čekat v tajuplné jeskyni, až pro ně přijde Maitréja-Buddha. Neboť teprve až je fyzické tělo činností Já“ tak zduchovněno, že do tohoto fyzického těla vproudí podnět Krista, teprve pak už mu není třeba k vykoupení podivuhodného kosmického ohně, nýbrž ohně ve vlastním nitru člověka, naší krví prožehujícího, který přivodí vykoupení. Proto můžeme i z tohoto světla, vyzařujícího z mystéria Golgoty, osvětlit tak obdivuhodně hlubokou legendu, jako je tato vyprávěná o Kášjapovi.

Nejprve je svět pro nás temný a plný záhad, můžeme jej však přirovnat k temné místnosti, v níž je mnoho skvostných předmětů, které zprvu nemůžeme vidět. Ale když rozsvítíme světlo, objeví se tím v té místnosti celá nádhera těch předmětů a vše, čím ty předměty jsou. Tak tomu může být pro člověka usilujícího o moudrost. Nejprve člověk vyvíjí úsilí v temnotě. Dívá se do světa k minulosti a do budoucnosti, a zprvu může spatřit jen temnotu. Ale když se potom rozsvítí světlo přicházející z Golgoty, pak se všechno osvětlí až do nejbližší minulosti, až do nejbližší budoucnosti. Neboť všechno hmotné je zrozeno z ducha, a duch zase vstane z mrtvých z této hmoty. A vyjádřit tuto jistotu ve svátku navazujícím na události světa, jako je tomu ve svátku velikonočním to je smyslem této slavnosti, kterou v těchto dnech slavíme. A když si lidstvo zpřítomní, kam může duchovní vědou proniknout - že duše, když poznává tajemství bytí, může se v takových důležitých symbolických svátečních chvílích jako v době svátku Velikonoc vžívat do tajemství univerza, pak duše pocítí něco z toho, co znamená nežít už jen se svým vlastním osobním jsoucím, ale žít se vším, co září ve hvězdách, co svítí ve Slunci, co zde žije v univerzu. Duše se bude cítit k univerzu rozšířena. V tomto vžívání se do univerza bude stále duchovněji.

Z lidského života se dostat z mrtvýchvstáním k univerzálnímu životu, to jsou tóny, které necháváme zaznívat do našeho srdce oněmi duchovními zvony Velikonoc. A když je slyšíme, tyto duchovní velikonoční zvony, pomine veškerá pochybnost před duchovním světem. Pak nám vzejde jistota, že žádná smrt ve hmotě nemůže na nás něco mít. Potom nás má zase život v duchu, když těm duchovním velikonočním zvonům rozumíme.